

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ ВІНОГРАДАРСТВА І ВІНОРОБСТВА
ІМЕНІ В. Є. ТАЇРОВА»**

СХВАЛЕНО

Вченою радою ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова»
протокол від «___» _____ 2026 р. № ____

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова»
від «___» _____ 2026 р. № ____

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС УЧЕНОГО
Національного наукового центру
«Інститут виноградарства і виноробства імені В. Є. Таїрова»
Національної академії аграрних наук України

селище Таїрове
2026

ПЕРЕДМОВА

Етичний кодекс ученого Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства імені В. Є. Таїрова» Національної академії аграрних наук України (далі – Кодекс, Інститут) визначає основні морально-етичні принципи професійної поведінки науковців, науково-педагогічних працівників, аспірантів, докторантів та інших осіб, залучених до наукової, науково-технічної, освітньої, експертної й інноваційної діяльності Інституту.

Кодекс розроблено на основі Етичного кодексу ученого України, схваленого постановою загальних зборів НАН України від 15 квітня 2009 року № 2, з урахуванням законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про академічну доброчесність», законодавства у сфері інтелектуальної власності, охорони довкілля, біобезпеки, захисту персональних даних, а також Статуту та локальних актів Інституту.

Мета Кодексу – підтримання високих стандартів наукової етики та академічної доброчесності, забезпечення достовірності результатів досліджень, збереження довіри до Інституту й української науки, формування відповідального ставлення до суспільства, довкілля, державного майна, наукових колекцій, генетичних ресурсів винограду та інших об'єктів дослідницької інфраструктури.

Положення Кодексу застосовуються разом із чинним законодавством та іншими внутрішніми документами Інституту. У разі зміни законодавства відповідні норми Кодексу застосовуються в частині, що йому не суперечить.

1. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

1.1. Наукова етика ґрунтується на чесності, об'єктивності, професійності, відповідальності, свободі наукової думки, повазі до людської гідності, справедливості, відкритості, добросовісності, колегіальності та дбайливому ставленні до природи й ресурсів.

1.2. Учений у своїй діяльності керується сучасними професійними стандартами, належною науковою практикою, доказовістю та принципом пріоритету істини над особистими, корпоративними, політичними або комерційними інтересами.

1.3. Учений усвідомлює персональну відповідальність за достовірність оприлюднених результатів, висновків, рекомендацій, експертних оцінок і публічних тверджень, зроблених від свого імені або із зазначенням належності до Інституту.

1.4. Свобода наукового пошуку передбачає свободу вибору тем, методів, гіпотез та інтерпретацій у межах законодавства, професійних стандартів і вимог безпеки. Неприпустимі цензура наукової думки, тиск з метою отримання наперед визначених результатів або монополізація наукового напрямку.

1.5. Учений протидіє псевдонауці, свідомому поширенню недостовірних даних, маніпуляції результатами досліджень, плагіату, фабрикації, фальсифікації та іншим порушенням академічної доброчесності.

1.6. Учений поважає професійну честь і репутацію колег. Критика має бути аргументованою, предметною та спрямованою на зміст роботи, а не на приниження особи. За наявності обґрунтованих даних про порушення етики або доброчесності учений має право і професійний обов'язок порушити це питання у встановленому порядку.

1.7. Учений не допускає дискримінації, мобінгу, домагань, переслідування, протекціонізму, корупційних практик, помсти за добросовісне повідомлення про порушення або іншої поведінки, що принижує честь і гідність людини.

1.8. Старші науковці, керівники структурних підрозділів і наукові керівники мають бути прикладом дотримання етичних стандартів та сприяти формуванню культури доброчесності у молодих учених і здобувачів освіти.

2. НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Планування та проведення досліджень здійснюються на основі сучасних знань у відповідній галузі, чітко сформульованої мети, належної методології та реалістичної оцінки ресурсів і ризиків.

2.2. Первинні дані, польові та лабораторні журнали, протоколи, результати вимірювань, фотофіксація, електронні масиви даних та інші матеріали мають формуватися, зберігатися й архівуватися у спосіб, що забезпечує їх простежуваність, перевірюваність і відтворюваність настільки, наскільки це можливо для відповідного виду дослідження.

2.3. Забороняється вигадкування даних, свідоме виключення або зміна результатів без науково обґрунтованої причини, підміна зразків, маніпуляція статистикою, приховування суттєвих обмежень дослідження або інші дії, що спотворюють науковий результат.

2.4. Висновки мають впливати з отриманих даних. Негативні, нульові або неочікувані результати не можуть приховуватися лише тому, що вони не відповідають початковій гіпотезі, очікуванням керівника, замовника чи партнера.

2.5. У разі виявлення суттєвої помилки у власній оприлюдненій роботі учений вживає розумних заходів для її виправлення: повідомляє співавторів і за необхідності редакцію, замовника, уповноважену особу чи орган Інституту.

2.6. Дослідження проводяться з дотриманням вимог охорони праці, пожежної, хімічної, біологічної, радіаційної та екологічної безпеки відповідно до характеру робіт.

2.7. Учений економно та відповідально використовує державне майно, реактиви, витратні матеріали, обладнання, дослідні площі, енергоресурси та інші ресурси, не допускаючи їх використання в особистих цілях без законних підстав.

2.8. Під час досліджень за договорами, грантами або на замовлення зовнішніх партнерів науковець зберігає професійну незалежність. Умови фінансування не можуть бути підставою для зміни або приховування результатів.

3. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І ПУБЛІКАЦІЙНА ЕТИКА

3.1. Суб'єкти академічної діяльності Інституту зобов'язані дотримуватися вимог Закону України «Про академічну доброчесність» та внутрішніх актів Інституту у цій сфері.

3.2. До неприпустимих практик належать, зокрема:

- відчуження авторства, академічний плагіат, приписування авторства та самоплагіат;
- фабрикація й фальсифікація даних;
- недоброчесне використання результатів, згенерованих штучним інтелектом;
- недоброчесне оцінювання, несамотійне виконання завдань і недозволена допомога;
- академічний саботаж, схиляння інших осіб до порушень академічної доброчесності та інституційні порушення академічної доброчесності.

3.3. Будь-які запозичення текстів, ідей, даних, фотографій, рисунків, таблиць, схем, програмного коду, методик або інших результатів інтелектуальної діяльності мають супроводжуватися коректним зазначенням джерела у випадках, коли таке посилання вимагається законом, видавничими правилами або усталеною академічною практикою.

3.4. Авторство визначається реальним інтелектуальним і творчим внеском. Адміністративна посада, загальне керівництво підрозділом, надання фінансування, обладнання або матеріалів самі по собі не є достатньою підставою для включення особи до складу авторів.

3.5. Усі особи, які зробили істотний творчий внесок у роботу та відповідають критеріям авторства, мають бути належно зазначені як автори. Особи, чий внесок не відповідає критеріям авторства, можуть бути згадані у подяках або описі внесків.

3.6. Порядок авторів, розподіл внесків, використання спільних даних, матеріалів та об'єктів інтелектуальної власності бажано узгоджувати на ранніх етапах роботи та переглядати за потреби залежно від фактичного внеску.

3.7. Подання одного й того самого рукопису одночасно до кількох видань, дублювання публікацій без належного повідомлення або штучне дроблення одного дослідження з метою необґрунтованого збільшення кількості публікацій не допускаються.

3.8. При використанні у науковій роботі результатів, згенерованих системами штучного інтелекту, автор дотримується вимог законодавства та правил відповідного видавця/установи, перевіряє достовірність інформації, не допускає вигаданих джерел і, коли це вимагається, розкриває факт та спосіб використання відповідного інструменту.

3.9. Відповідальність за зміст наукового твору, коректність посилань, достовірність даних і зроблені висновки несуть його автори; використання цифрових інструментів або штучного інтелекту не переносить цю відповідальність на програмне забезпечення.

4. УЧЕНИЙ ЯК КЕРІВНИК І НАСТАВНИК

4.1. Керівник добирає співробітників та розподіляє можливості для професійного розвитку на основі компетентності, доброчесності, результативності й об'єктивних потреб роботи, не допускаючи протекціонізму, фаворитизму чи дискримінації.

4.2. Взаємини у колективі будуються на справедливості, повазі, доброзичливості, відкритому обговоренні наукових питань і персональній відповідальності за власні рішення.

4.3. Керівник не перекладає на підлеглих обов'язки, які має виконувати особисто, не привласнює їхні ідеї, результати чи авторство та не примушує до включення сторонніх осіб у співавтори.

4.4. Керівник має право аргументовано відстоювати наукове бачення, але не повинен нав'язувати наперед визначені висновки, вимагати коригування даних або карати співробітника за науково обґрунтовану незгоду.

4.5. Керівник забезпечує, наскільки це залежить від нього, належні умови для збереження первинних даних, матеріалів, зразків, документації та результатів, а також для безпечної роботи персоналу.

4.6. Науковий керівник аспіранта або молодого вченого сприяє формуванню самостійності, критичного мислення, навичок академічного письма, коректного цитування, роботи з даними та відповідального авторства.

5. УЧЕНИЙ ЯК ВИКЛАДАЧ, НАУКОВИЙ КЕРІВНИК І ЧЛЕН ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

5.1. Учений з повагою ставиться до аспірантів, стажистів, практикантів та інших здобувачів освіти, визнає їх право на вільне й критичне мислення, аргументовану наукову дискусію та спілкування з іншими науковими школами й установами.

5.2. Освітня та наставницька діяльність має спиратися на достовірні сучасні знання, прозорі критерії оцінювання та однакові вимоги до осіб у порівнюваних ситуаціях.

5.3. Учений не використовує залежне становище здобувача освіти у власних інтересах, не вимагає подарунків, оплати чи послуг, що не передбачені офіційними відносинами та законодавством.

5.4. Персональна інформація про здобувачів освіти та молодих учених не розголошується без законних підстав. Публічне обговорення помилок має здійснюватися коректно і з освітньою метою.

5.5. Оцінювання робіт, звітів, дисертаційних матеріалів і результатів навчання здійснюється неупереджено, на основі заздалегідь визначених або загальновизнаних критеріїв.

6. УЧЕНИЙ ЯК КОНСУЛЬТАНТ, РЕЦЕНЗЕНТ, ОПОНЕНТ ЧИ ЕКСПЕРТ

6.1. Учений погоджується на експертну, консультативну, рецензійну або опонентську роботу лише в межах власної компетентності та за наявності часу для належного її виконання.

6.2. Експертна оцінка має бути незалежною, об'єктивною, доказовою і неупередженою. Особисті симпатії, антипатії, конкуренція наукових шкіл, службова залежність або зовнішній тиск не можуть визначати зміст висновку.

6.3. У разі реального, потенційного чи очевидного конфлікту інтересів учений повідомляє про нього організатора експертизи та, якщо конфлікт може вплинути на неупередженість, утримується від участі у відповідному рішенні.

6.4. Матеріали, отримані для рецензування або експертизи, є конфіденційними, якщо інше не випливає з закону або умов процедури. Їх не можна використовувати для власної вигоди чи випередження автора у публікації результатів.

6.5. Під час наукової дискусії, рецензування, захисту дисертацій та конкурсних процедур учений дотримується рівноправності учасників, фактичної обґрунтованості критики і достовірності наведених тверджень.

6.6. Учений не надає необґрунтованих переваг своїм учням, співробітникам, представникам власної наукової школи чи установи.

7. ЕТИКА РОБОТИ З ДОСЛІДНИМИ ОБ'ЄКТАМИ, ГЕНЕТИЧНИМИ РЕСУРСАМИ ТА ДОВКІЛЛЯМ

7.1. Колекції генетичних ресурсів винограду, селекційний і клоновий матеріал, дослідні насадження, зразки рослинної продукції, лабораторні культури, бази даних, архіви та інші унікальні наукові об'єкти Інституту розглядаються як цінний ресурс, що потребує особливо відповідального поводження, обліку та збереження.

7.2. Відбір, маркування, передача, зберігання, використання або знищення зразків здійснюються відповідно до затверджених методик, правил обліку, фітосанітарних та інших вимог. Неприпустимі підміна зразків, невмотивоване знищення матеріалу або приховування його походження.

7.3. Науковець дотримується принципу мінімізації шкоди довкіллю, раціонально використовує земельні, водні й енергетичні ресурси, а застосування засобів захисту рослин, реактивів та інших потенційно небезпечних речовин здійснює лише за правилами безпеки й затвердженими процедурами.

7.4. При роботі з генетичними ресурсами та біологічним матеріалом поважаються законні права власників, донорів, партнерських установ та вимоги щодо походження, обміну, передачі й використання відповідних ресурсів.

7.5. Дані про унікальні зразки, селекційні форми, клони, технологічні розробки та інші результати, що можуть мати охороноздатність або комерційну цінність, оприлюднюються з урахуванням вимог щодо інтелектуальної власності, конфіденційності та інтересів Інституту.

8. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ДАНІ ТА КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ

8.1. Учений поважає особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності, права на сорти рослин та інші охоронювані результати інтелектуальної діяльності.

8.2. Належність майнових прав на результати, створені у зв'язку з виконанням трудових обов'язків, договорів, грантів або спільних проєктів, визначається законом і відповідними договорами; учений не може одноосібно розпоряджатися такими правами всупереч установленому порядку.

8.3. Наукові дані мають зберігатися так, щоб запобігати їх втраті, несанкціонованому доступу, підміні або знищенню. Доступ до даних обмежується лише настільки, наскільки це обґрунтовано законом, договорами, захистом персональних даних, інтелектуальної власності або легітимними інтересами дослідження.

8.4. Конфіденційна інформація, отримана в межах роботи, експертизи, партнерства або договору, не використовується в особистих інтересах і не передається третім особам без законних підстав.

8.5. Після завершення роботи над проєктом або припинення трудових відносин учений забезпечує передачу Інституту документації, первинних даних, службових електронних матеріалів, зразків та іншого майна, що належать Інституту або мають зберігатися в ньому згідно з правилами.

9. УЧЕНИЙ ЯК ГРОМАДЯНИН І ПРЕДСТАВНИК ІНСТИТУТУ

9.1. Учений сприяє поширенню наукових знань, популяризації доказових підходів у виноградарстві, виноробстві та суміжних галузях і протидіє поширенню псевдонаукових тверджень та необґрунтованих рекомендацій.

9.2. Публічна інформація про результати досліджень має бути точною, зрозумілою і не вводити аудиторію в оману. Популяризація не повинна супроводжуватися перебільшенням значущості результату, приховуванням важливих обмежень або створенням уявлення про доведеність того, що фактично є гіпотезою.

9.3. Виступаючи від імені Інституту, учений дотримується затверджених повноважень і правил комунікації. Висловлюючи особисту позицію з питань, що не є офіційною позицією Інституту, він не повинен створювати протилежне враження.

9.4. Авторитет науки, Інституту, наукового ступеня або посади не використовується для недоброчесної реклами, маніпуляції громадською думкою чи отримання неправомірної вигоди.

9.5. Учений бере участь у роботі наукової спільноти, колегіальних органів, професійних товариств і фахових дискусій, ставлячи інтереси науки, суспільства та доброчесності вище особистої кон'юнктури.

10. ДОТРИМАННЯ КОДЕКСУ ТА РЕАГУВАННЯ НА ПОРУШЕННЯ

10.1. Дотримання цього Кодексу є складовою професійної культури Інституту. Кожен працівник і здобувач освіти, на якого поширюється Кодекс, має право очікувати дотримання його принципів іншими особами.

10.2. Повідомлення про можливе порушення наукової етики або академічної доброчесності має ґрунтуватися на фактах і подаватися добросовісно. Завідомо неправдиве звинувачення, переслідування заявника або тиск на учасників розгляду є неприпустимими.

10.3. Розгляд повідомлень про порушення здійснюється уповноваженими особами та/або органами Інституту відповідно до Закону України «Про академічну доброчесність», інших актів законодавства та внутрішніх процедур Інституту із забезпеченням неупередженості, конфіденційності в належних межах і права особи надати пояснення.

10.4. Заходи реагування та відповідальність застосовуються лише на підставах і в порядку, визначених законодавством та внутрішніми актами. Сам по собі цей Кодекс не підміняє встановлені законом дисциплінарні, академічні чи інші процедури.

10.5. У разі виявлення прогалин або необхідності приведення Кодексу у відповідність із новим законодавством пропозиції щодо його зміни можуть вноситися директором, Вченою радою, структурними підрозділами, уповноваженими особами та членами наукового колективу.

10.6. Кодекс набирає чинності з дати, визначеної актом про його затвердження, та підлягає доведенню до відома працівників і здобувачів освіти у доступний для них спосіб.

НОРМАТИВНА ОСНОВА

Під час підготовки Кодексу враховано, зокрема, такі документи:

- Етичний кодекс ученого України, схвалений постановою загальних зборів НАН України від 15.04.2009 № 2;
- Закон України «Про академічну доброчесність» від 18.12.2025 № 4742-IX;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII;
- Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII;
- Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII;
- законодавство України у сфері інтелектуальної власності, охорони праці, охорони довкілля, біобезпеки та захисту персональних даних.

Цей перелік не є вичерпним. У разі зміни законодавства застосовуються його актуальні положення.

Джерело базового етичного документа: Етичний кодекс ученого України : Кодекс; НАН України від 15.04.2009 № 2. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. Ідентифікатор v0002550-09.

Секретар Вченої ради _____ Микола АРТЮХ